

УТВЕРЖДАЮ

Директор техникума

Р.Г. Ахунова

« 01 » 2019 г.

Р.Г. Ахунова

« » 20 г.

Р.Г. Ахунова

« » 20 г.

СОГЛАСОВАНО
Председатель Совета М. Рахимова
 « 24 » 01 2020 г.

СОГЛАСОВАНО
Директор ООО Торгсервис
М.С. Карамеева
 « 24 » 01 2020 г.

СОГЛАСОВАНО
Директор ООО Бирюк Два
И.И. Бабур
 « 24 » 01 2020 г.

**КОМПЛЕКТ КОНТРОЛЬНО-ОЦЕНОЧНЫХ СРЕДСТВ
 ПО УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЕ
 ОГСЭ.07 Башкирский язык в профессиональной
 деятельности**

43.02.15 ПОВАРСКОЕ И КОНДИТЕРСКОЕ ДЕЛО

РАССМОТРЕНО
 На заседании ПЦК УГ 43.00.00 Сервис и туризм
 Председатель ПЦК *Карам. / Карамеева*

2019-2020 учебный год.	ПРОТОКОЛ № 3	от 27.12	2019	<i>Карам. / Карамеева</i>
20 -20 учебный год.	ПРОТОКОЛ №	от	20	/
20 -20 учебный год.	ПРОТОКОЛ №	от	20	/
20 -20 учебный год.	ПРОТОКОЛ №	от	20	/

СОДЕРЖАНИЕ

1.Паспорт комплекта контрольно-измерительных материалов	5
2. Результаты освоения учебной дисциплины, подлежащие проверке	6
3.Оценка освоения учебной дисциплины.....	9
3.1. Формы и методы оценивания	9
3.2. Типовые задания для оценки освоения учебной дисциплины.....	11
4. Контрольно-оценочные материалы для итоговой аттестации по учебной дисциплины.....	13
5. Паспорт КОМ.....	14

Общие положения

1. Паспорт комплекта контрольно-оценочных средств

В результате освоения учебной дисциплины ОГСЭ.07 «Башкирский язык в профессиональной деятельности» обучающийся должен обладать предусмотренными ФГОС по специальности СПО 43.02.08 Сервис домашнего и коммунального хозяйства, утвержденным приказом Министерства образования и науки РФ от «23» июля 2010 г. №688, базовой подготовки умениями и знаниями, которые формируют профессиональные и общие компетенции.

Студенттар түбәндәге күнекмәләргә эйә булырға тейеш:

У1-башорт теленең үенсәлекле өндәрен, хәрефтәрен белеү, телмәрә әуллаһа алыу;

У2-сингармонизм законың практик эштә әуллаһа белеү;

У3-программала тәдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һүәрә, һүәйләнештәрә дөрә әйтә һәм әуллаһа белеү;

У4-һүәрәң мәгәнәһенә әрап, улары телмәрә, диалогта, ситуатив аралашыуа әуллаһа алыу;

У5-тәдим ителгән ситуацияға әйләп, диалог, монолог, хикәйә төәй белеү;

У6-һөйләмдәрә һү тәртибен үләштерәү; һорау, хәбәр, өндәү һөйләмдәрә дөрә интонация менән уыу һәм һөйләү; был һөйләмдәр аағында тыныш билдәләрен аағыәгә ярашлы уя белеү;

У7-дөрә һәм тасуири уыу, уығандың йөкмәткәһен һөйләү;

У8-һорау һәм яуап бирә алыу;

У9-йәңле телмәрә тыңлау һәм төшөнәү; тексти уыу, аңлау һәм йөкмәткәһен һөйләү;

У10-һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә төәү;

У11-ур булмаған изложениелар, бирелгән темаға инша яыу;

У12-рәсми йәки эш ағыарын (ғариза, протокол, акт, автобиография, характеристика, справка һ.б.) яа белеү;

У13-башорт телендә яма йәки телдән сығыш яһау.

Студенттар белергә тейеш:

31-башорт теленең үенсәлекле өндәрен, хәрефтәрен белеү, дөрә әйтеү аағыәләрен;

32-сингармонизм законың үләштерәү;

33-программала тәдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һүәрә, һүәйләнештәрәң дөрә әйтәләшен һәм әуллаһылышың белеү;

34-һүәрәң мәгәнәһен, уларың телмәрә, диалогта, ситуатив аралашыуа әуллаһа алыныуы;

35-тәүәдим ителгән ситуацияға бәйләп, диалог, монолог, хикәйә төһөй белеү;
 36-һөйләмдәрә һүһөһәр тәртибен; һорәу, хәбәр, өндәү һөйләмдәрәен дәрөһ интонация менән уһылыуын; һөйләмдәрә тыныш билдәләренән һағиәгә ярашлы һуйылыуын;
 37-дәрөһ һәм тасуири уһыу, уһығандың йөкмәткеһән һөйләү;
 38-һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә төһөү;
 39-һур булмаған, бирелгән темаға иншаларһың дәрөһ яһылыуын;
 310-рәсми йәки эш һағыһарын (ғариза, акт, автобиография, характеристика, справка һ.б.) яһа белеү;

Уһыусыларға тейешле дөйөм компетенциялар:

ОК 1. Буласаһ профессионаһың асылын һәм кәрәклегән аңлатыу, профессионаһа һарата һыһыһыныуһ арттырыу.

ОК 2. Уһ эшмәкәрлекте, методтар һулланып ойоштора белеү.

ОК 3. Төрлө ситуацияларһа сиселеш табыу.

ОК 4. Алынған мәғлүмәттәрһе профессиональ үһештә һулланыу.

ОК 5. Яңы технологиялар һулланып, мәһәниәт мәғлүмәттәрһе өйрәнәү.

ОК 6. Коллективта, командала эшләй белеү, коллегалар, етәкселәр менән һөйләшә белеү.

ОК 7. Һәр команда ағзаһы һәм һәр эштең һөһөмтәһе өсөн яуаплы булыу.

ОК 8. Профессиональ үһеш өсөн мәсьәләләрһе асыһлау, квалификацияһы үһтерәү юлдарын өйрәнәү.

ОК 9. Профессиональ эшкәмәрлектә яңы технологияларһың үһгәрәп тороуын яһшы өйрәнәү.

Уһыу дисциплинаһы буйынса аттестация формаһы – диффирицион зачет.

2. Материалды үһләштерәүгә контроль һәм билдә

2.1.Аттестация йомғағы буйынса алдағы белемдәр тикшерелә һәм компетенциялар асыһлана:

Таблица 1

Уһытыуһың һөһөмтәһе (үһләштерелгән белемдәр)	Уһытыуһа контроль һәм белем кимәлен билдәләү ысулдары һәм формалары	Аттестация формаһы
Студенттар түбәндәге күнекмәләргә эйә булырға тейеш:	-практикала башһорт теленән төп орфоэпик, лексик һәм грамматик нормаларын телмәрһә һулланыу;	1)Көндәлек тикшерәү – телдән һәм яһма рәүешендә үткәрелә: а)
У1-башһорт теленән үһенсәлекле өндәрән, хәрәфтәрән белеү, телмәрһә һуллана алыу; ОК 1. Буласаһ профессионаһың асылын һәм кәрәклегән аңлатыу, профессионаһа һарата		

<p>Ыыыныуы арттырыу.</p>		<p>эбиэттэр</p>
<p>У2- сингармонизм законун практик эштэ ууллана белеу;</p>	<p>-баш орт теленең орфографик һәм пунктуацион нормаларын практикала уулланыу.</p>	<p>өйрөнөп, диалог, хикәйә төһү; б) лекцион</p>
<p>У3-программала төдим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һүһәрә, һүбәйләнештәрә дөрө әйтә һәм ууллана белеу; ОК 2. Ү эшмәкәрлекте, методтар уулланып ойоштора белеу.</p>	<p>-телмәрә баш орт теленә төп орфоэпик, лексик һәм грамматик нормаларын практик рәүештә уулланыу; -баш орт теленең орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәрә уулланыу.</p>	<p>темалар буйынса ү аллы эштәр эшләү; в) телдән һәм яма һорауарға яуаптар биреү; г) темалар һәм</p>
<p>У4-һүһәрәң мәғәнәһенә арап, улары телмәрә, диалогта, ситуатив аралашуа ууллана алыу; ОК 3. Төрлө ситуациялара сиселеш табыу.</p>	<p>-телмәр һәм баш орт теленә орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәрә уулланыу. -диалог, һөйләм төһү.</p>	<p>бүлектәр буйынса тестар эшләү; д) эшләнгән эштәрә тикшереү.</p>
<p>У5-төдим ителгән ситуацияға бәйләп, диалог, хикәйә төһөй белеу; ОК 6. Коллективта, командала эшләй белеу, коллегалар, етәкселәр менән һөйләшә белеу.</p>	<p>-телмәр һәм баш орт теленә төп орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәрә (практикала) уулланыу; -диалог, хикәйә төһү.</p>	<p>2) Рубеж тикшереү – темалар буйынса тестар һәм ү аллы эштәр эшләү.</p>
<p>У6-һөйләмдәрә һү тәртибен үләштереү; һорау, хәбәр, өндәү һөйләмдәрә дөрө интонация менән уыу һәм һөйләү; был һөйләмдәр аағында тыныш билдәләрен аағиәгә ярашлы уя белеу; ОК 8. Профессиональ үеш өсөн мәсьәләләрә асылау, квалификацияны үтереү юлдарын өйрөнөү.</p>	<p>-телмәр нормаларын, баш орт теленең төп орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәрә (практикала) уулланыу.</p>	<p>3) Йыллы тикшереү – темалар буйынса контроль эштәр эшләү.</p>
<p>У7-дөрө һәм тасуири уыу, уығандың йөкмәткеһен һөйләү; ОК 4. Алынған мәғлүмәттәрә профессиональ үештә уулланыу.</p>	<p>-баш орт теленең төп орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәрә (практикала) уулланыу.</p>	<p>4) Йомғалау- дисциплина буйынса дифференци он зачет.</p>
<p>У8-һорау һәм яуап бирә алыу; У9-йәнле телмәрә тыңлау һәм төшөнөү; тексты уыу, аңлау һәм йөкмәткеһен һөйләү; У10-һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә төһү; ОК 5. Яңы технологиялар уулланып, мәәниәт мәғлүмәттәрә өйрөнөү.</p>	<p>-телмәр нормаларын, баш орт теленең төп орфоэпик, лексик һәм грамматик, орфографик һәм пунктуацион нормаларын практикала уулланыу.</p>	
<p>У11-ур булмаған изложениелар, диктант,</p>	<p>-баш орт теленең</p>	

бирелгән темаға инша я□ыу; ОК 7. Һәр команда ағзаһы һәм һәр эштә һө□өмтәһе өсөн яуаплы булыу.	лексик һәм грамматик, орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәр□ә (практикала) □улланыу.
У12-рәсми йәки эш □ағы□□арын (ғариза, протокол, акт, автобиография, характеристика, справка һ.б.) я□а белеу; ОК 8. Профессиональ ү□еш өсөн мәсьәләләр□е асы□лау, квалификацияны ү□терәү юлдарын өйрәнәү.	-телмәр нормаларын, баш□орт теленә төп орфоэпик, лексик һәм грамматик нормаларын, орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәр□ә (практикала) □улланыу.
У13-баш□орт телендә я□ма йәки телдән сығыш яһау. ОК 6. Коллективта, командала эшләй белеу, коллегалар, етәкселәр менән һөйләшә белеу.	-баш□орт теленә төп орфоэпик, лексик, грамматик, орфографик һәм пунктуацион нормаларын телмәр□ә (практикала) □улланыу.
Студенттар белергә тейеш:	
31-баш□орт теленә ү□енсәлеккә өндәрән, хәрәфтәрән белеу, дөрө□ әйтәү □ағи□әләрен; 32-программала тә□дим ителгән темалар, ситуациялар буйынса һү□□әр□е, һү□бәйләнештәр□ең дөрө□ әйтелешен һәм □улланылышын белеу; 33-һү□□әр□ең мөгәнәһен, улар□ың телмәр□ә, диалогта, ситуатив аралашыу□а □уллана алыныуы; 34-тә□дим ителгән ситуацияға бәйләп, диалог, хикәйә тө□өй белеу; 35-дөрө□ һәм тасуири у□ыу, у□ығандың йөкмәткәһен һөйләу; 36-һүрәттәр, картиналар буйынса һөйләм, хикәйә тө□өү; 37-□ур булмаған диктант, бирелгән темаға иншалар□ың дөрө□ я□ылыуын; 38-рәсми йәки эш □ағы□□арын (ғариза, акт, автобиография, характеристика һ.б.) я□а белеу;	-телдә нормаларын телмәр□ә □уллана, анализ яһай белеу; -телдән һәм я□ма диалогтар тө□өү, инша, диктант, диалог я□а белеу.

3. Дисциплинаны ү□ләштерәү буйынса баһалау.

3.1. Яуаптар□ы билдәләү буйынса формалар һәм методтар

Баш□орт теле дисциплинаһын ү□ләштерәү□е тикшерәү практик эштәр, тестар эшләү, һорау алыу, ү□ аллы эштәр□е билдәләү яр□амында баш□арыла.

Рубеж контроль я□ма эштәр эшләү буйынса үткәрелә (шулай у□ тестар).

Дисциплина буйынса йомға җауап аттестацияһының формаһы -
дифференцион зачет.

3.2. Темалар буйынса дисциплинаны үлэштеревү э контроль һәм билдэ

Таблица 2

Уыу дисциплинаһының элементтары	Контроль формалары һәм ысулдары				
	Көндәлек контроль		Рубеж контроль		Йыллы контроль
	Контроль формаһы	У, З	Контроль формаһы	У, З	Контроль формаһы У, З
I бүлек. Инеш. Башорт теле. Фонетика (абатлау). Лексика.					Диффирцион зачет У 1, У 2, У 3; 3 1, 3 2, 3 3, 3 4
Тема 1.1. Инеш. Башорт алфавиты (абатлау).	Практик эш №1	У 1, У 2, 3 1, 3 2, ОК.1, ОК.2			
Тема 1.2. З.Бишева “Башорт теле”. Нү төркөмдәре (абатлау).	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 1, У 3, 3 1, 3 3, ОК.1, ОК.3			
Тема 1.3. Төтәр. Көсәйтеү киәксәһе.	Практик эш №2	У 3, У 2, 3 3, 3 4, ОК.3, ОК.2			
Тема 1.4. һөнәрәр. Сикләү киәксәләре.	Практик эш №3	У 3, У 6, 3 3, 3 6, ОК.5			
Тема 1.5. Өфө-Башортостандың баш алаһы. Уләштерелгән һәм төп башорт нүәрә.	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 5, У 6, 3 3, 3 5, ОК.4, ОК.5	Контроль эш №1.”	У 1, У 2, У 3, У 6, 3 1, 3 2, 3 3, 3 6, 3 4, ОК.2, ОК.3,	
II бүлек. Нү төркөм дәре (ылым, рәүеш).					
Тема 2.1. У аллы, ярәмсы, тамыр һәм ниге ылымдар.	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 8, У 9, 3 8, 3 7, ОК.7, ОК.8			
Тема 2.2. Минең дуатарым. Бойоро һөйкәләше.	Практик эш №4	У 3, У 1, 3 3, 3 1, ОК.3, ОК.1			
Тема 2.3. Йоматар һәм көләмәстәр. ылым һөйкәләштәре: шарт һөйкәләше.	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 3, У 4, 3 3, 3 4, ОК.6			
Тема 2.4. Рәссамдар. ылым һөйкәләштәре: хәбәр һөйкәләше.	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 6, У 7, 3 6, 3 7, ОК.5			
Тема 2.5. Мин Башортостандан. Теләк һөйкәләштәре.	Практик эш №5	У 11, У 12, 3 10, 3 9, ОК.7, ОК.8			
Тема 2.6. Башортостан тәбиғәте. ылым һөйкәләштәренең һөйләмдә улланылышы.	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 7, 3 7, ОК.7			
Тема 2.7. Башортостандың билдәле кешеләре. ылым төркөмсәләре: сифат ылым.	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 13, У 2, 3 2, 3 9, ОК.9			
Тема 2.8. Мин студент. Урта ылым.	Практик эш №6	У 8, У 9, 3 8, 3 9, ОК.5, ОК.1			
Тема 2.9. Бөйөк башорттар. ылым төркөмсәләре: исем ылым.	Телдән һорауга яуап биревү У аллы эш	У 13, У 2, 3 2, 3 9, ОК.9			
Тема 2.10. Көн тәртибе. Хәл ылым.	Практик эш №7	У 1, У 2, У 3, У 4, 3 1, 3 2, 3 3, 3 4, ОК.1, ОК.2			

Тема 2.11. Тэн өлөштөрө. □ылым йүнөлөштөрө:төп, □ айтым йүнөлөштөрө.	<i>Практик эш №8</i>	<i>У 7, У 2, 3 7, 3 2, 3 10 ОК.4, ОК.5</i>		
Тема 2.12. Нисек хэбэр итэргэ? Төшөм йүнөлөшө.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү</i>	<i>У 4, У 5, 3 5, 3 4, ОК.3, ОК.6</i>		
Тема 2.13. Баш□ортостан – бай ил. □ылым йүнөлөштөрө: урта□лы□ йүнөлөшө.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү У□ аллы эш</i>	<i>У 4, У 5, 3 5, 3 4, ОК.6, ОК.3</i>		
Тема 2.14. Ярат□ан профессиям. Йөкмөтөү йүнөлөшө.	<i>Практик эш №9 У□ аллы эш</i>	<i>У 8, У 2, 3 2, 3 8, ОК.1, ОК.8</i>		
Тема 2.15. Я□ыусылар. Шағир□ар. □ылымдар□ың һөйлөмдө □улланылыуы.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү У□ аллы эш</i>	<i>У 13, У 2, 3 2, 3 9, ОК.9</i>		
Тема 2.16. Бөйөк баш□орттар. Рәүеш. Рәүештәр□ең яһалышы.	<i>Практик эш №10 У□ аллы эш</i>	<i>У 13, У 2, 3 2, 3 9, ОК.9</i>		
Тема 2.17. Хэрэ□эт-та□алы□тың билдәһе. Рәүеш дәрәжэләре һәм төркөмсәләре.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү У□ аллы эш</i>	<i>У 5, У 8, 3 5, 3 8, ОК.5, ОК.6</i>		
Тема 2.18. Тэн өлөштөрө. Сифат һәм рәүештәр□ең һөйлөмдө □улланылышы.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү</i>	<i>У 4, У 2, 3 2, 3 4, ОК.3, ОК.4</i>	<i>Контроль эш №2.</i>	<i>У 1, У 2, У 8, У 4, 3 1, 3 2, 3 3, 3 4, ОК.3, ОК.2</i>
III бүлек. Яр□амсы һү□□әр□е □абатлау һәм нығытыу.				
Тема 3.1. Магазинда. һү□ төркөмдәре (□абатлау).	<i>Телдэн һорауга яуап биреү</i>	<i>У 1, У 5, 3 1, 3 5, ОК.1</i>		
Тема 3.2. Баш□ортостан □алалары. Яр□амсы һү□□әр (□абатлау).	<i>Телдэн һорауга яуап биреү</i>	<i>У 6, 3 6, ОК.5</i>		
Тема 3.3. Музыка □оралдары. Яр□амсы һү□□әр:ымлы□тар, мөнәсәбәт һү□□әр.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү У□ аллы эш</i>	<i>У 6, 3 6, ОК.5</i>		
Тема 3.4. Ашханала. Тура һәм ситләтелгән телмәр.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү</i>	<i>У 1, У 5, 3 1, 3 5, ОК.1</i>		
Тема 3.5. Йыл ми□гелдәре. Синонимдар.	<i>Практик эш №11 У□ аллы эш</i>	<i>У 1, У 8, У 7, У 10, 3 1, 3 7, 3 4, ОК.5</i>		
Тема 3.6. Я□ыусылар һәм шағир□ар. Антонимдар.	<i>Практик эш №12 У□ аллы эш</i>	<i>У 1, У 3, 3 1, 3 2, ОК.9</i>		
Тема 3.7. Дауаханала. Табиғта. Омонимдар.	<i>Практик эш №13</i>	<i>У 1, У 5, 3 1, 3 5, ОК.1</i>	<i>Контроль эш №3.</i>	<i>У 1, У 2, У 8, У 4, 3 1, 3 2, 3 3, 3 4, ОК.3, ОК.7</i>
IV бүлек. Синтаксис һәм пунктуация.				
Тема 4.1. Баш□орт йолалары һәм байрамдары. Ябай һөйләм төр□әре.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү У□ аллы эш</i>	<i>У 9, У 10, У 11, 3 5, 3 6, 3 9, ОК.8</i>		
Тема 4.2. Театр сәнғәте. □ушма һөйләмдәр. Те□мә □ушма һөйләмдәр.	<i>Телдэн һорауга яуап биреү У□ аллы эш</i>	<i>У 8, У 10, 3 8, 3 10, ОК.4</i>		

Тема 4.3. Һиниң профессиона. Эйәртеүле □ушма һөйләмдәр.	<i>Практик эш №14</i>	<i>У 8, У 2, У 13, У 12, 3 8, 3 2, ОК.1, ОК.8</i>			
Тема 4.4. Һин баш□ортса һөйләшәһеңме? Ябай һәм □ушма һөйләмдәр□ең телмәр□әге роле.	<i>Телдән һорауға яуап биреү</i>	<i>У 4, У 5, 3 4, 3 5, ОК.3, ОК.6</i>	<i>Контроль эш №4.</i>	<i>У 3, У 2, У 4, У 8, У 12, У 13, 3 1, 3 2, 3 3, 3 4, 3 12, 3 13, ОК.6, ОК.7</i>	

4. Контроль эштэр үткэрү өсөн материалдар

I бүлек. Инеш.Баш орт теле. Фонетика (абатлау). Лексика.

Практик эш №1 Тема: сэлэмлү, танышыу һүрән улланып, телдән һөйләмдәр төрү.

1. һөйләмдәр төрү таржмә итеп, күсереп яһырга:

Минең әсәйем бик тырыш кеше. Ул мәктәптә балалар уята. Әсәйем өйгә лә күп эшләй: ашарға бешерә, бөйләй, кер йыуа. Әсәйем баһ сала эшләргә лә ярата. Мин уға ярһам итәм.

2. Дөрү һөйләм төрүгә:

Мин уһыйым китап.

Гөлһаз яһа дөфтөргә.

Әсәй һоя һоймаһ.

3. һалын менән яһылған һүрән килеш менән үгәрттеп яһырга:

Мәктәпкә китте, бесәйһән һурһманылар, һояш күренде, Ағиһел аръяғынан, балаларһың бүлмәһе, ашһанаға барам, сурһандың һойроғо, иһәнгә баһты, ултырғыһтан торһо.

4. Текстһ күсереп яһырга, сифаттарһы табып, аһтына һыһырга, таржмә итергә:

Минең өләсәйем ауылда йәшәй. Йәй көнө мин ауылға барһым. Ауылда кешеләр иртә тора. Мин дә иртә тороға өйрәндем. Өләсәйем малдарһы көтөүгә һыуа. Мин өләсәйемә ярһамлашам. Олатайым ат менән бесәнгә бара. Мин дә уға ултырып барам. Беһ өйгә бесән алып һайтабыһ. Малдар бесәнде яратып ашай.

5. Баш орт теленә таржмә итергә:

15 яблок

23 ученика

11 классов

3 этажа.....

17 лет.....

6. Парһарын табып, күсереп яһығыһ:

кигә	входит
инә	приходит
һикерә	берет
китә	прывает
аға	ученик
уһыусы	школа
мәктәп	уходит

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһыһ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһыһ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһыһ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән артыһ хата ебөрелгән.

һулланылған әһәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №2 Тема: бирелгән текстән көсәйтеү киһәксәләрен күсереп, һағиһә буйынса яһыу.

Терпе менән йылан.

Борон-борон заманда урмандағы лапы һтында бик уһал бер һара йылан йәшәгән. Был йыландан бөтә хайуандар һа, хатта һошар һа һурһып торғандар. Ни өсөн тиһәң, йылан үлән араһынан шым ғына килә лә, ваһ йәнлек осраймы, һошмо, шуны тере көйө йота ла һуя икән. Ә йотһас, бөгәрләһеп, йоһларға ята икән.

Шулай бер-ән-бер көндө терпе, урманда а-ы- э-лөп йөрөй торғас, шул йылан ө-төнө барып сы-ан. Йылан, бер нисэ -ат уралып, түп-түңэрэк булып, бер таш ө-төндө -ояшта -ы-ынып ята икэн. “Был ниндэй хайуан икэн?” – тип уйлаган терпе. – Ни йөнө ю-, ни -орһағы ю-, ни -олағы ю-, ни аяғы ю-. Был нисек -у-ғалып йөрөй икэн ер ө-төндө?”

Ә йылан, башын кәшкәйтеп, терпегә туп-тура -арап ята, ти. Ике асалы нәп-нә-ек телен, ауы-ын асмайынса ғына, сығарып-сығарып ала, ти. Хатта аралаш-аралаш ы-ылдап та -уя икэн йылан.

Терпе:

- Гин ниндэй хайуан булаһың? Ни аяғың ю-, ни -орһағың ю-, ни -олағың ю-, - тигән.

Йылан, ғәйрәтләнеп китеп, тағы бер ы-ылдап -уйған да:

- Гин минең кем икәнлегемде белмәйһеңме ни әле? Мин -ара йылан булам. Аяғым булмаһа ла, гинән шәберәк йүгерәм. -олағым булмаһа ла, гинән я-шыра- ишетәм. -орһағым булмаһа ла, гинән -урыра- хайуандар-ы йотам. Мин са-һам, ағыуымдан хатта һыйыр-ар, айыу-ар, бүреләр ятып үлә. – тип ма-танып алып киткән, ти.

Уның ма-таныуы о-шамаған терпегә.

- Шулай -а бик -отһо- икәнһең. Мин гинең кеүек һыпаты- хайуанды күргәнем ю- ине әле. Моғайын, берәйһенең -арғышы төшкәндер һиңә. Шуға -отһо- булып -алғанһыңдыр, - тигән йыланға.

-Әле минән көлөргә итәһеңме, ар-ырая-! Кәрәгенде бирәйем әле. Бик асығып ята инем, бер һоғонорло- ит булдың, - тип таш ө-төнән төшкән.

-Гин түгел, төлкө ағайыңдың көсө етмәне әле миңә, - тигән терпе, и-е китмәйенсә генә.

Йылан ауы-ын асып килә башлағайны, терпе шунда йомға- кеүек йомарланған да ят-ан. Йылан, ғәйрәтләнеп килеп, терпене тешләйем тиһә, терпенең энә кеүек йөндәре тегенең ауы-ына -а-алған да -уйған. Хатта ыс-ыңдыра алмай, ти, был. Хә-ер терпене ашау түгел, ә баш -айғыһы, ти, йыланда. Арып, хәле бөткәнсе тарт-ылашып, са- ыс-ыңған йылан. Ә терпе йыланды ңсекләй икән:

-Йә, бик ма-тана инең бит, ниңә ашамайһың? Ниңә са-майһың?

Йылан, терпене ең алмағас, йәнә таш ө-төнә менеп ят-ан. Терпе шул ике арала уның ө-төнә һикергән, уны энәләре менән сәнскеләй башлаған. Йылан, алдын-артын -арамайса, һөйрәлеп барып, лапы а-тына инеп киткән. Был ғәжәп хәлдә баш-а йыландарға һөйләгән. Шул замандар-ан бирле йыландар-ың иң -ур-аны – терпе, ти, хә-ерге көндө лә.

Күнегеу-е эшләу ысулы:

Текст таратып бирелә: у-ырға, тәржемә итергә, ки-әксәләр булған һөйләмдәр-е күсереп я-ырға.

Текст Ф.Ф. Хисамитдинова “У-ыу өсөн текстар” китабынан алына.

“Терпе менән йылан” (101 бит)

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы- үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы- үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы- үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты- хата ебөрелгән.

-улланылған ә-әбиәт:

1.М.Ф.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш-орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Ф.Ф.Хисамитдинова “У-ыу өсөн текстар”, - 2009.

3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №3. Тема: һөйләмдәр-ә сикләу ки-әксәләре ө-тәп я-ыу.

1. У-ытыуысы _____ мәктәптә эшләй.. 2.Ул балалар ___ у-ыта. 3.Инженер _____ заводта эшләй. 4.Ул _____ төрлө схемалар һы-а. 5.Врач _____ больницала эшләй. 6.Ул кешеләр-е _____ дауалай. 7.Тө-өүсә йорттар _____ тө-өй. 8.Артист _____ театр-а уйнай. 9.Йырсы

концертта _____ атнаша. 10. Ул төрлө йырлар _____ йырлай. 11. Легчик самолет _____ йөрөтә. 12. Секретарь компьютер _____ ба _____ а.

Күнегү өе эшләү ысулы:

Һөйләмдәр таратып бирелә: ки _____ өсәләр ө _____ тәп, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ырга.

2. Һөйләмдәр _____ ө тәржемә итергә.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы _____ ө үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы _____ ө үтәлгән (2-3 хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы _____ ө үтәлгән (4-5 хата).

“2”-5-тән арты _____ ө хата ебөрелгән.

_____ ө улланылган ө _____ ө биет:

1. М.Ф. Усманова, З.З. Солтанғолова Баш _____ ө орт теле –Өфө: Китап, 2008;

2. Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Контроль эш №1. Тема: “Фонетика, лексика, ки _____ өсәләр.”

Күнегү _____ ө әр _____ ө эшләү ва _____ ө ыты: 2 сәғәт.

Вариант 1.

1. Һорау ки _____ өсәләр ө _____ тәп, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

1. Нина иртәгә практикаға бара....? 2. Улар күргә _____ ө мәгә бара.....? 3. Артур бе _____ өгә бөгөн килә...? 4. Һин миңә а _____ ө са биреп тора алаһың....? 5. Төркөм менән фотоға төшәһең.....? 6. Минең менән дискотекаға бараһың....? 7. Бөгөн көн болотло....?

2. Сикләү ки _____ өсәләр ө _____ тәп, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

Мин _____ ө иртәнсәк тәбейә ашаным, колбаса, сыр _____ ө ан эшләнгән бутерброд менән сәй эстем. Төшкө аш _____ ө а колледж ашханаһына барам. Миңә унда ашау о _____ ө шай, сөнки бе _____ ө өң ашна _____ ө сылар _____ ө бик тәмле ө _____ ө ерләй.

3. Көсәйтеү ки _____ өсәләр ө _____ тәп, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

Ильяс _____ ө эшкә килде. Саматовтар _____ ө Мәскәүгә китте. Ильясовтар _____ ө ың _____ ө ғаиләһе ауылға _____ ө уна _____ ө а китте. Атайымдар _____ ө эшкә иртә китте. Артур _____ ө подъезға инеп китте. Әсәйем _____ ө эшкә китеп бара.

4. Көсәйтеү һәм сикләү ки _____ өсәләр ө _____ тәп, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

Бөгөн _____ ө иртәнсәк поликлиникаға бар _____ ө ым. Кисә мин _____ ө ду _____ ө тарым менән компьютер класына бар _____ ө ым. Ял көнө бе _____ ө _____ ө дачаға бар _____ ө ы. Былтыр _____ ө бе _____ ө Төркиәгә бар _____ ө ы.

5. Йәйәләр _____ ө асып, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

Хәрәкәтләнеү организмдың _____ ө артайыуын (тот _____ ө арлау). Азаттың теше (һы _____ ө лау). Айгөлдөң _____ ө апыл ғына башы әйләнеп (китеү), кү _____ ө алды (_____ ө араңғыланыу), быуындары (йомшарыу).

6. Йәйәләр _____ ө асып, _____ ө ылымдар _____ ө ы билдәлә үткән заманға _____ ө уйып, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

Мин _____ ө ыяр, помидор _____ ө ан салат (эшләү). Улар ба _____ ө ар _____ ө ан алма, хәрмә, груша (һатып алыу). Ауыл хужалығы техникумы студенттары тәжрибә ба _____ ө саһында төрлө еләк-емеш (ү _____ ө тереү). Бе _____ ө _____ ө ыш _____ ө ылы _____ ө а йәшелсә салаттары (ө _____ ө ерләү).

Вариант 2.

1. Һорау ки _____ өсәләр ө _____ тәп, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

1. Нина иртәгә практикаға бара....? 2. Улар күргә _____ ө мәгә бара.....? 3. Артур бе _____ өгә бөгөн килә...? 4. Һин миңә а _____ ө са биреп тора алаһың....? 5. Төркөм менән фотоға төшәһең.....? 6. Минең менән дискотекаға бараһың....? 7. Бөгөн көн болотло....?

2. Сикләү ки _____ өсәләр ө _____ тәп, һөйләмдәр _____ ө күсереп я _____ ө ығы _____ ө:

Ғәһәтте, мин __ йәшелсә салаты, аш, □урылған балы□ йә берәй төрлө бут□а, һут йәки компот алам. Бөгөн кискә мине ___ □уна□□а са□ыр□ылар, нимә менән һыйлар□ар, белмәйем. Әсәйем төрлө еләк-емештән ___ □айнатма □айнатты.

3. Көсәйтеү ки□әксәләре ө□тәп, һөйләмдәр□е күсереп я□ығы□:

Айнур ___ залға инде. Бе□ ___ өйгә индек. Инна ___ магазинға инеп китте. Катя менән Сәлимә театр□ан __ сы□ты. Галина Петровна __ метронан сы□ты. Ильяс ___ эшкә килде.

4. Көсәйтеү һәм сикләү ки□әксәләре ө□тәп, һөйләмдәр□е күсереп я□ығы□:

Йәйгеһен катя менән Кәримә Ташкент□а ___ бар□ы. Минең апайым ___ августа туристик путевка менән Болгарияға бар□ы. Кисә кискеһен атайым менән әсәйем □уна□□а ___ бар□ы.

5. Йәйәләр□е асып, һөйләмдәр□е күсереп я□ығы□:

Бе□□ең төркөмдә бер нисә студент грипп менән (ауырыу). Кисә олатайыма врач (са□ырыу). Артур катокта уң аяғын (һындырыу). Хә□ерге заманда йөрәк-□ан системаһы ауырыу□ары йәш кешеләр□ә йыш (осрау).

6. Йәйәләр□е асып, □ылымдар□ы билдәле үткән заманға □уйып, һөйләмдәр□е күсереп я□ығы□:

Бе□ □ыш□ылы□□а йәшелсә салаттары (ә□ерләү). Өләсәйем алма □ағы (□ойоу). Әсәйем төрлө еләк-емештән □айнатма (□айнату). Әсәйемдең тыуған көнөнә еләк-емеш салаты (эшләү).

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебәрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Ү□ аллы эш №1 Тема: “З.Биишева шағирә һәм я□ыусы”биографияһы менән танышыу һәм шиғыр□арын тасури у□ыу, □алын һәм нә□ек һу□ын□ылар□ы билдәләү.

Шиғыр ө□төндә эшләү шарттары:

1.З.Биишеваның биаграфияһы менән танышып, һорау□арға яуап бирелә;

2.Я□ыусының булған китаптары менән танышып, ә□әр□әрен анализлау;

3.“Баш□орт теле” шиғырын анализлау һәм я□ма эште эшләү.

Баш□орт теле

Моң шишмәһе һандуғастай йырсы ла һин,

Һығылма бил тал сыбы□тай нәфис тә һин,

Аллы-гөллө гөл-сәскәләй на□лы ла һин,

Эй, илһамлы, эй, хөрмәтле баш□орт теле!

Күгәрәп ят□ан Уралыңдай бай, йомарт һин,

Серле □амыш □урайыңдай □арт, олопат һин,

Күпте күргән сәһнеңдәй йор, зирәк һин,

Эй, һөйөклө, эй, □ә□ерле баш□орт теле!

Динге□□әргә тиңләмәйем – тәрәнһең һин,

Айға-көнгә тиңләмәйем – гүзәлһең һин,

□аяларға тиңләмәйем – бөйөкһең һин,

Эй, хикмәтле, мәрхәмәтле баш□орт теле!

Күп быуаттар һин йырланың □урай моңон,

Күп быуаттар һин йырланың яугир юлын,
Инде азат. Шат. Йырлайһың еңеү йырын,
Эй, бәхетле, эй, ҡәңерле башҡорт теле!
Иң тәү миңә һин күрһәттең дуҫлыҡ юлын,
Миңең өсөн һин бит йәшәү, бәхет үҫең,
Мәңге йәшә, эй, һөйөклө башҡорт теле,
Атам теле, әсәм теле – миңең телем!
Зәйнәб Бишшева.

Үҫ аллы эш №2 Тема: “Тау башында балҡый бер ҡала.” Өфө ҡалаһы тураһында инша яҙыу.

Инша яҙыу шарттары:

1. Иншаның темаһы ныҫлап өйрөнөлө, төрлө текстар уҫып, һорауҫарға яуап бирелә;
2. Библиотекала булған китаптар, журналдар ҡулланып, һөйләмдәр төҙөлө;
3. Йыйылған материалдарҙы ҡулланып “Тау башында балҡый бер ҡала” темаһына хикәйә яҙыла;
4. Өҙөлгән эш буйынса төркөм алдында сығыш яһау.

Баһалау:

Иншаның төҙөлөүе, яҙылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3»;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҫ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҡа иҫәпкә алына.

ҫулланылған әҙәбиәт:

1. М.ҫ. Усманова, З.З. Солтанғолова Башҡорт теле – Өфө: Ҫитап, 2008;
2. З.М. Ҝәбитова, С.А. Таһирова Башҡорт теле (I-IIкурс) - Өфө: Ҫитап, 2009.
3. Усманова М.Ҝ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
4. Башҡорт теле.ru: уҫыу өсөн текстар. (Ф.Ҝ. Хисамитдинова текстар йыйынтығы).

II бүлек. Һүҫ төркөмдәре (ҫылым, рәүеш).

Практик эш №4 Тема: һөйләмдәрҙән ҫылымдарҙы табып, бойороҫ һөйкәлешендә яҙыу.

1. Түбәндөгә ҫылымдарҙың заманын билдәләгәҫ һәм бойороҫ һөйкәлешендә яҙығыҫ.

Барҫы, барған, барыр, ҡайтты, ҡайтҫан, ҡайтыр, килде, килгән, килер, уҫыр, йүгерҫе, һөрә, эшләне, килә, оҫата, өйрәтте, уҫый, оҫатты, уҫыны, йүгерә, һөрө, йүгерер, өйрәтә, һөрәр, бара, эшләр, килде, оҫатыр, барҫы, эшләй, килер, өйрәтер.

2. Түбәндөгә ҫылымдарҙы бойороҫ һөйкәлешендә үҫгәртегәҫ.

Тор, төр, бар, кил, яҫ, ҡой, кәт, ин, уҫы, төҙө, кит, ышан, кей, ярат, матурла.

3. һөйләмдәрҙе уҫып, бойороҫ һөйкәлеше ҫылымдары табығыҫ.

ҫайғыр ҡа һин, ҫыуана ла бел. Кәрзинкә үрһендәр, балыҫ тотһондар. Яңы сорт иртә һәм тигеҫ өлгөрһөн. Эшлә, һора, бел, өйрән. Ҝүмерегеҫең иң күңелле мөлдәре хаҫында уйларға тырышығыҫ. Күп бел, аҫ һөйлә. Тимерҫе ҫыҫыуында һуҫ.

4. һөйләмдәрҙе уҫып, тәржемә итегәҫ, хәбәр һөйкәлеше ҫылымдарын табығыҫ һәм заманын билдәләгәҫ.

Аҫ торбанан да ҫара төтөн сыға. ҫара тауыҫ та аҫ йомортҫа һала. Бер һүҫ меңде үлтерә. Оҫаҫламай кәтөү ҫайтасаҫ. ҫалған эшкә ҫар яуыр. ҫарттың бик шәп бер аты булған. Ул ипләп кенә өйҫән сыҫты. Ауылда дүрт юл ҫушыла. Лилиә киһе елөккә барҫы. Сания апай улына хат яҫған.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебөрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №5 Тема: теләк һөйкәләшендәге □ылымдар□ы күсереп я□ыу.

1. Түбәндәге □ылымдар□ы теләк һөйкәләшендә ү□гәртеге□.

Тор, төр, бар, кил, я□, □ой, көт, ин, у□ы, тө□ө, кит, ышан, кей, ярат, матурла.

2. һөйләмдәр□е у□ып, теләк һөйкәләше □ылымдарын табығы□, затын, һанын билдәләге□.

Әсәйемә матур-матур һү□□әр әйткәм килә. Уның ғәфү үтенгеһе килде. Ү□ кү□□әрем менән күргем килде. Ситкә китеп яңыса у□ығы килде. Арып бөттөләр, ашағылары килде. Ә□әмсә ял иткебе□ килә. һинең киноға барғың киләме? һе□□ең □айт□ығы□ килә, ахыры.

3. һөйләмдәр□е у□ып, тәржемә итеге□, хәбәр һөйкәләше □ылымдарын табығы□ һәм заманын билдәләге□.

А□ торбанан да □ара төтөн сыға. □ара тауы□ та а□ йоморт□а һала. Бер һү□ меңде үлтерә. О□а□ламай көтөү □айтаса□. □алған эшкә □ар яуыр. □арттың бик шәп бер аты булған. Ул ипләп кенә өй□ән сы□ты. Ауылда дүрт юл □ушыла. Лилиә кисә еләккә бар□ы. Сания апай улына хат я□ған.

4. һөйләмдәр□е у□ып, шарт һөйкәләше □ылымдарын табығы□, затын, һанын билдәләге□.

Ду□ың булһа, һа□ла. Са□ырһалар, барырбы□. □анаттарым булһа, осор инем. Ү□ебе□□е я□лай алмаһа□, бе□ ниндәй халы□! Кешене белгең килһә, □ылығына □ара; баланы белгең килһә, уйынына □ара. Батыр ү□е үлһә лә, даны үлмәй. Ат ыс□ынһа, тотоп була; һү□ ыс□ынһа, тотоп булмай.

Гөл булһам, ү□ер инем,

Ел булһам, и□ер инем.

Алма булһам, алдарыңа

Ө□өлөп төшөр инем.

Р.Ханнанов.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебөрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №6 Тема: “Мин студент” темаһы буйынса һорау□арға яуап биреү.

Фонетика

1. Баш□орт алфавиты нисә хәрефтән тора:

а) 32 хәрефтән

б) 38 хәрефтән

- в) 40 хәрәфтән
 г) 41 хәрәфтән
 ғ) 42 хәрәфтән
2. айһы рәттә һуыны өндәр генә бирелгән:
 а) а,о,у,ы,ө,э,я,ә,е
 б) а,о,у,ы,е,ю,ү,ә,и
 в) а,о,у,и,ы,я,ү,е,ө
 г) а,о,ә,ө,и,ү,э,у,ы
3. айһы рәттәгә хәрәфтәр икешәр өндө белдерә?
 а) е,ю,я,а,и
 б) е,ё,ю,я
 в) а,ә,э,и,о,ө,ү,у,ы
4. һаңғырау тартынылар ғына булған рәтте күрһәтегә.
- а) п,ф,к,,т,с,,ш,х,һ,ч,ц,щ
 б) б,в,ғ,ғ,д,,ж,з,й,л,м,н,ң,р
 в) п,ф,к,,т,с,,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г
 г) һаңғырау тартынылар ғына булған рәт ю.
5. Яңғырау тартынылар ғына булған рәтте күрһәтегә.
- а) п,ф,к,,т,с,,ш,х,һ,ч,ц,щ
 б) б,в,ғ,ғ,д,,ж,з,й,л,м,н,ң,р
 в) п,ф,к,,т,с,,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г
6. Хәрәф һаны өн һаны менән тап килгән һүөе күрһәтегә.
- а) егерме
 б) тая
 в) юрған
 г) яньялсы
 ғ) ашъяулы
7. Яын, юла һүөәрендә дүрт хәрәф, ә нисәшәр өн бар?
 а) өсәр өн
 б) дүртәр өн
 в) бишәр өн
 г) алтышар өн
 ғ) етешәр өн
8. арлуғас һүөндә тартыны өндәр айһылары?
 а) 1,3,5,7 - се өндәр
 б) 1,3,4,6,8 - се өндәр
 в) 2,5,7 - се өндәр
 г) бөтә өндәр ә тартыны
9. һуыны өндән башланған һүөе күрһәтегә.
- а) яыусы
 б) тормош
 в) юлсы
 г) йылы
- ғ) әкиәт
10. Тартыны өндән башланған һүөе күрһәтегә.
- а) үлән
 б) уыусы
 в) өй
 г) елән
- ғ) ағас
11. Асы ижекән генә торған һүөе күрһәтегә.
- а) айын
 б) бүлмә
 в) һөлдә

- г) Ҡарма
- ғ) ундай һү ҫ ю
12. Юрматы һү ҫендә нисә һу ҫын ҫы, нисә тартын ҫы өн бар?
- а) өс һу ҫын ҫы, өс тартын ҫы
- б) ике һу ҫын ҫы, дүрт тартын ҫы
- в) дүрт тартын ҫы, өс һу ҫын ҫы
13. В хәрефе ҫайһы юлда уы, уа тип у ҫыла.
- а) вагон, вокзал, Иван
- б) Вәлимә, Вәкил, ватан, ва ҫыт
- в) бер юлда ла һү ҫ ҫәр уы, уа рәүешендә у ҫылмай
14. Ябы ҫ ижектәр ҫән генә торған һү ҫ ҫе күрһәтәге ҫ.
- а) болот
- б) ө ҫтәл
- в) ҫылым
- г) карауат

- ғ) ундай һү ҫ ю
15. һандуғастар һү ҫендә ба ҫым ҫайһы ижеккә төшә?
- а) тәүге ижеккә
- б) икенсе ижеккә
- в) өсөнсө ижеккә
- г) һуңғы ижеккә
16. һорау ки ҫәксәһе булған һү ҫ ҫәр ҫә ба ҫым ҫайһы ижеккә төшә?
- а) беренсе ижеккә
- б) икенсе ижеккә
- в) һорау ки ҫәксәһе алдындағы ижеккә
- г) һуңғы ижеккә
- ғ) һорау ки ҫәксәһенә

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы ҫ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы ҫ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы ҫ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты ҫ хата ебөрелгән.

ҫулланылған ә ҫәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, 3.3.Солтанғолова Баш ҫорт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Дәрә ҫ яуаптар

1-	ғ	5-	б	9-	ғ	13-	б
2-	г	6-	ғ	10-	г	14-	б
3-	б	7-	в	11-	ғ	15-	г
4-	а	8-	б	12-	в	16-	в

Практик эш №7 Тема: һөйләмдәр ҫән хәл ҫылымдар ҫы табып, күсереп я ҫыу.

1. Хәл ҫылымдар ҫы табығы ҫ.

Йө ҫ һум а ҫсаң булғансы, йө ҫ ду ҫың булһын. Ү ҫеге ҫ теләгәнсә эшләге ҫ. ҫатын- ҫы ҫымы ҫ яһап, киндер һуғып өй ҫә йәшәй. Азат туйғансы йө ҫлай, теләгәнсә ашай-әсә. Йыуынғас, кешегә о ҫшап ҫалды. Хәлдәренән килгәнсә ҫә ҫер-хөрмәт иттеләр. Бут ҫаһын бешергәс, майын йәлләмә. Йырлай-йырлай еләк йый ҫылар.

2. һөйләмдәр ҫә сифат ҫылымдар ҫы табып, заманын билдәләге ҫ.

Йөрәктән сы ҫ ҫан һү ҫ йөрәккә етә. А ҫыл менән йәшәүсенәң минуты ла ҫә ҫерле. Алаһы нәмә алтын булып күренә. Үлер ва ҫыты етһә, себендең мороно үткерләнер. Йығылған ағас ҫа балта менән сабыуы күп була. ҫайтыусылар ҫа, ҫаршылаусылар

□а күп. Күргәндәр күрмәмешкә, ишеткәндәр ишетмәмешкә, белгәндәр белмәмешкә һалышты. Йырланмаған йыр, һөйләнмәгән көләмәс □алманы. Ир□әр □атын-□ы□□ар□ы я□лаусы булырға тейеш. Ат□ан у□ кире □айтма□. Буласа□ туй өсөн алдан бейей башлама. Үткән ғүмер – а□□ан һыу. □алған эшкә □ар яуа. Йөрөгән таш шымара.

3. Урта□ □ылымдар□ы табығы□.

У□ырға, у□ырға һәм у□ырға! А□рынлап бесән сабырға, утын ярырға өйрәндем. һалдаттар землянкалар □а□ырға, □орал та□артырға тотондо. Урманға ялан ая□ барырға ярамай. һөрөргә, сәсергә, бесән сабырға, ура□ урырға, ашлы□ һуғырға көс кәрәк. Бөгөн һуңлама□□а!

4. Исем □ылымдар□ы табығы□.

Көлөү – кешенең оптимизмын ра□лаусы көс. Ишетөү□ән күреү я□шы. Урманда һа□ йөрөү я□шыра□. Лилиә сигеү, тегеү, бәйләү өсөн да ва□ыт таба. Тәбиғәттә һа□лау – ү□-ү□енде я□лау ул.

5. Тексты у□ырға, □ылым төркөмсәләрен табырға.

Кәбе□тә билмәне.

Кәбе□тәне ва□ □ына итеп турап, һуған □ушып, май□а □ы□□ырып алығы□. Сей йоморт□а □ушылған то□ло һыу□а □амыр ба□ығы□ □а, йәйеп, ша□ма□лап ки□еге□. һәр ша□ма□□а □ы□□ырылған кәбе□тә һалып, билмән яһағы□. Кәбе□тә билмәнән ит һурпаһына һалып бешерәләр. А□ май, □айма□, соус һалып, ө□тәлгә бирәләр.

Ярты кило кәбе□тәгә ярты кило он, 1-2 баш һуған, ү□емлек майы, сама менән то□, борос, бер йоморт□а алына.

“Йәншишмә” гәзитенән

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебөрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №8 Тема: төшөм йүнәләшендәге □ылымдар□ы күсереп я□ыу; хат я□ырға өйрәтеү.

1.Һү□лек диктанты

Хат я□ыу, хат алышыу, аралашыу, а□са күсерөү, һоратып алыу, ебөрөү, о□атыу, тапшырыу, □отлау, шылтыратыу, һөйләшеү, □иммәтле, теркәлеү, маһсус, шартлы билдә, интернет селтәре, □улланыусы исеме, почта йәшһиге, мәғлүмәт алышыу, тауыш файлдары, график иллюстрациялар, анимация роликтары, веб-биттәр, ә□ләү системаһы, интернет сығана□тары, йөкмәтке, хәбәр ебөрөү, элементә.

2.Һү□бәйләнештәр тө□өргә:

Интернет, тапшырыу, итеү, адрес, аша, селтәр, элементә, электрон, хат, почта, □иммәтле, я□ыу, посылка, бүлек, ебөрөү, телеграмма, хәбәр.

3.Нөктәләр урынына һү□□әр □уйып я□ығы□:

1.Мин өләсәйемдәргә .... я□□ым. 2.Катя апаһынан .... алды. 3.Һинең ... почтаң бармы? 4.Интернетта бик күп социаль ... теркәлгән. 5.Һин миңә почта аша.... ебәр. 6.Ул һөйгәнәнә .... хәбәр ебәр□е. 7.Почта аша .... ебөрөү тыйыла. 8.Компьютер алдында ... ярамай. 9.Ке□ә телефоны аша .... инә. 10.Ғәлимәгә рәһмәт хаты .... . 11.Мин һиңә .... хат менән ебөрермен.

4.Төшөм йүнәләшендәге □ылымдар□ы күсереп я□ырға һәм ялғау□арын билдәләргә:

Компьютер вирустары.

Беренсе вирустар үткән быуаттың 60-сы йылдарында барлыҡа килә. Йылдар үтеү менән ни эшләптер элекке сығанағы ҡороған һәм икенсе урындан – ҡая таш араһынан сыға башлаған. Шунан ул, “Йырсы шишмә” исемен юғалтып, “Тау шишмәһе” генә булып ҡалған.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы ҡүтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы ҡүтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы ҡүтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты ҡү хата ебәрелгән.

ҫулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №9 Тема: йөкмәтеү йүнәлешендәге ҡылымдар ҡы күсереп я ҡыу.

1. *Һөйләмдәр ҡе күсереп я ҡырға, йөкмәтеү йүнәлешендәге ҡылымдар ҡы табып, а ҡытына һы ҡырға:*

1.Тымаулаһаң, ә ҡе итеп мунса я ҡытыр, ике миндек парлат. 2.Һин нығыра ҡ эшләт. 3.-Лейтенант Шәрипов төркөмөн хә ҡер үк разведкаға ебәреге ҡ, - тине Иван Иванович ҡа ҡарап. 4.Мә, айран әсер ү ҡенә. 5.”Мин ҡайтыуға, ошо егеткә ҡы ҡыбы ҡы биреп, кейәү итеп ҡуй”, - тип яңы хат я ҡған. 6.Һәр береге ҡ тирә-я ҡа, күршеләргә хәбәр итеп, һабрау сәсәнде һа ҡлау кәрәклеген еткерһен.

2. *Һөйләмдәр ҡе күсереп я ҡырға, йөкмәтеү йүнәлешендәге ҡылымдар ҡы табып, а ҡытына һы ҡырға:*

- Семсер, Янбай! – тине, егеттәргә өндөшөп. – Ике кү ҡемдең ҡараһы – һе ҡ. Китеге ҡ бынан, бүтән яр ҡам кәрәкмәй миңә. Бынау тау ҡар арьяғында тағы тау ҡар бар. Унда бөрийән атлы боронғо баш ҡорт ырыу ҡары йәшәй икән. Шунда барығы ҡ. һабрау сәсәнде э ҡләп табығы ҡ. Ғәйебеһе кисерһен... ҡыуанды ҡтан от ҡан йыр ҡарынды ла, һөнәрәнде лә ташлама, Янбай. Оһотма уны. ҡуржынды ал. Ү ҡең ске, дәрәт иткән йәштәргә өйрәт... Атайымдың көтөүенән ике баш йыл ҡы ҡоро ҡла. Берһен әйәрләп мен, икенсһен етәккә ал

Семсер - ҡылыс (сабля, меч)

ҡоро ҡлау - ҡоро ҡ һальу (набрасывать лассо)

ҡуржын ҡа ҡа ҡ ир-егет исеһе

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы ҡүтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы ҡүтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы ҡүтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты ҡү хата ебәрелгән.

ҫулланылған әҙәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №10 Тема: рәүештәр ҡе күсереп я ҡыу, күнегеү ҡәр эшләү.

1. *ҫылымдар ҡы кәрәкле заманға ҡуйып, һөйләмдәр ҡе күсереп я ҡырға, рәүештәр ҡе табып, а ҡытына һы ҡырға:*

Бе ҡең өй яһында ҡур ба ҡса (есть). Я ҡғыһын бе ҡ унда төрлө йәшелсә-емештәр (посадить). Күмәкләп картуф (посадить). Әсәйем унда күп итеп помидор, көбе ҡтә (посадить). ҡыяр, борса ҡ, редис, һуған (сеять). Еләк түтәле лә (есть). Бе ҡ уларға көн дә (поливать), улар ҡың тупрағын (рыхлить), (полоть).

Кө ҡ (прийти). Кө ҡ күп уңыш (собирать). Бе ҡ бик (обрадоваться), сөнки мул уңыш өсөн бөтәбе ҡ ҡә (стараться).

2. *Рәүештәр ҡе күсереп я ҡырға:*

Боронғо заманда баш ҡорттар я ҡлауға сы ҡан. ырыу-ырыу булып урынлаш ҡан улар. Малдары күп булған, киң көтөүлектәр биләгәндәр. Уларға тирә-

я□□ан дошмандар йыш һөжәм иткән, малдарын □ыуып алып киткеләгәндәр. Шуның өсөн күрше ырыу□ар бер-береһенә □арауыл тауы башында уса□ то□андырып, хәбәр иткән.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебөрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Контроль эш №2. Тема: һү□ төркөмдәре (исем, □ылым, сифат)

Күнегеү□е үтәү ва□ыты: 2 сәғәт

1. Йәйә эсендәге □ылымдар□ы, үткән замандағы сифат □ылымдар менән алмаштырып, һү□бәйләнештәр□е күсереп я□ығы□:

□алала студент (у□ый), заводта эшсе (эшләй), ө□тәлдә кө□гө (тора), урамда бала (уйнап йөрөй), о□та өй (эшләшә), армиянан егеттәр (□айта), көндәр ти□ (үтә), профессия (ярата).

2. Бирелгән □ылымдар□ы үткәнзаман сифат □ылымға әйләндереп күсереп я□ығы□:

Иреү, килеү, көлөү, сәсеү, тейеү, ышаныу, кереү, инеү, у□ыу, биреү, йәшәү, йөрөү, күреү, эшләү, китеү, □айтыу, орау, булыу.

3. Бирелгән һү□□әргә киләсәк заман ялғау□арын □ушып я□ырға:

Бар/ырға (юл), у□ы/рға (журнал), йүнәт/ергә (диван), я□/ырға (конспект), киптер/ергә (үлән), шылтырат/ырға (курсташ), ал/ырға (а□са), бир/ергә а□са.

4. Бирелгән һү□□әргә үткән заман ялғау□арын □ушып я□ырға:

Бар/ырға (юл), у□ы/рға (журнал), йүнәт/ергә (диван), я□/ырға (конспект), киптер/ергә (үлән), шылтырат/ырға (курсташ), ал/ырға (а□са), бир/ергә а□са.

5. Бирелгән һү□□әргә исем заман ялғау□арын □ушып я□ырға:

Бар, у□ы, йүнәт, я□, киптер, шылтырат, ал, бир, кил, көл, йәшә.

6. Бирелгән һү□□әргә сифат □ылымдың хә□ерге заман ялғау□арын □ушып я□ырға:

Бар, у□ы, йүнәт, я□, киптер, шылтырат, ал, бир, кил, көл, йәшә.

7. Бирелгән □ылымдар□ан хәл □ылым яһап, күсереп я□ығы□ - -п, -ып, -еп, -оп, -өп: Бар, у□ы, йүнәт, я□, киптер, шылтырат, ал, бир, кил, көл, йәшә.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебөрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Ү□ аллы эш №3 Тема: “Белем”, “Туған тел” темаларына мә□әлдәр я□ыу; һүрәттәр яһау.

Ү□ аллы эш №4 Тема: “У□ыусылар”, “Белем”, темаларына көләмәстәр я□ыу; һүрәттәр яһау; йома□тар йыйыу.

Күнегеү□е эшләү ысулы:

1.Өңғәмә үткәреү: нимә ул мә□әл, йома□, көләмәс?

2.Газета-журналдар, китаптар менән таныштырыу, анализлау.

3.Һәр уыусыға 5-әр мәәл, йома, көләмәс яырга.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты хата ебәрелгән.

улланылған әәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башорт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

3.“Мәктәп календары” журнал.

Ү аллы эш №5 Тема: “Рәссамдар” тураһында мәғлүмәттәр әерләргә (доклад)

Доклад – телдән йәки яма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткерәү.

Доклад әерләүең шарттары:

1. Бирелгән теманы нылап өйрәнәп, анларға, төрлө текстар уып, һорауарға яуап бирелә.

2. Кәрәкле урындары билдәләп, яып алына.

3. Доклад яыу буйынса план төөлә.

4. Йыйылған материалдары туплап, доклад яыла.

5. Әер эште уыу, анализлау, дөрөләү.

6. ағиә буйынса яма эште тәртипкә килтерәү.

Доклад (реферат) яыуың яынса структураһы:

1. Титуль бите.

2. Эштең ямаһы.

3. улланылған әәбиәт.

Доклад (реферат) темалары:

1. “М.Аммулла сәсэн һәм шағир”.

2. “С.Юлаев башорт халының милли геройы”.

3. “Башортостан”.

4. “Минең буласа һөнәрәм”.

5. “Минең яратан яыусым”.

6. “Бөйөк кешеләр”.

7. “Спортсмендар”, “Спорт уйындары”.

Баһалау:

Доклад (реферат) төөлөүе, яылыуы 100балл менән баһалана:

• 86 – 100 балл – «5»;

• 70 – 85 балл – «4»;

• 51 – 69 балл – «3»;

• 51 балдан түбән – «2».

Шулай у үтәлгән темалар буйынса грамматик хаталар а иәпкә алына.

улланылған әәбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башорт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башорт теле (I-IIкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

4.Башорт теле.ru: уыу өсөн текстар. (Ф.Ғ.Хисамитдинова текстар йыйынтығы).

Ү аллы эш №9 Тема: “Көн режимы” темаһына таблица төөү.

Күнегәүе эшләү ысулы:

1.Әңгәмә үткәрәү: нимә ул көн режимы?

2.Газета-журналдар, китаптар менән таныштырыу, анализлау.

3.Һәр уыусыға “Минең бер көнөм” темаһына таблица төөргә бирелә.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүөл, хатаһы□ үтэлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебәрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ф.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

III бүлек. Яр□амсы һү□□әр□е □абатлау һәм нығытыу.

Практик эш №11 Тема: текстан синонимдар□ы күсереп я□ыу;

1. Синонимдар□ы □уйып, һөйләмдәр□е күсереп я□ырга:

Минең олатайым (□артатайым) – ү□енсәлекле шәхес. Ул инде оло (□ур) кеше. Ү□е бик белемле (у□ымышлы, ғилемле), йыуаш (ба□ал□ы). Берәүгә лә тауыш күтәрәп (□ыс□ырып, а□ырып, ба□ырып) бармай. Ярат□ан (күңеленә ят□ан) шөгөлө – төрлө илдәргә сәйәхәт итеү (илдәр ги□еү).

□ай□а ғыны булмаған ул! Уның эш кабинеты – торғаны бер музей. Төрлө илдәр□ән алып □айтылған (килтерелгән) сувенир□ар, китаптар...

Баһалау:

“5”-эш теүөл, хатаһы□ үтэлгән (1 хата).

“4”-эш теүөл, хатаһы□ үтэлгән (2-3хата).

“3”-эш теүөл, хатаһы□ үтэлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебәрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ф.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (курс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №12 Тема: текстар□ан антонимдар□ы күсереп я□ыу.

1. Антонимдар а□тына һы□ырга:

1.Батыр бер үлә, □ур□а□ мең үлә. 2.Яңы туным бар тип, и□кеһен ут□а я□ма. 3.Иртәнге ашты ташлама, кискеһен башлама. 4.Астан □а□ан а□тырма, ту□тан ту□мас ба□тырма. 5.Берәү□ең яңыһынан ү□ендең и□кең я□шы. 6.Йәйен а□тан кейен, □ышын □аранан кейен. 7.А□ һөйлә, күп эшлә. 8.У□ыған – у□ыр, у□ымаған - ту□ыр.

2. Антонимдар□ы □улланып, һөйләмдәр□е тулыландырып я□ырга:

1.Был ..... автобус. 2.Был минең ..... компьютер. 3.Минең коллегам бигерәк ..... кеше. 4.Был магазин ..... . 5.Минең ду□ым бигерәк ..... . 6.Бе□□ең өй ..... . 7. .... юлдан бар, ... юлдан барма.

Баһалау:

“5”-эш теүөл, хатаһы□ үтэлгән (1 хата).

“4”-эш теүөл, хатаһы□ үтэлгән (2-3хата).

“3”-эш теүөл, хатаһы□ үтэлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебәрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ф.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (курс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №13 Тема: “Дауаханала. Табипта” диалог тө□өү.

1. Хәрәфтәр һәм өндәр һаны тура килгән һү□□әр□е билдәләргә:

бирья□, умырзая, таяныс, ерек, донъя, юлсы, шаян, кейек.

2. Нө□ек һү□ын□ынан ғына торған һү□□әр□е билдәләргә:

Диңге□, □ағы□, әфлисун, көйәнтә, китап, ту□ыма, ө□тәл, ғалим.

3. Хатаһы□ я□ылған һү□□әр□е төркөмөн билдәләргә:

1) Ойроҗо, аймағы, мектәп

2) Яулығы, тарағы, китабы

3) Бүлгө, орлоғы, авы

4. Баш киләктәре дәрәҗә билдәләнгән һөйләмдәрне табырға:

1) Ая башында айын үтә.

2) Зәңгәр күктә ояш йылмая.

3) Зилә ял көнә әхирәтенә уна бар.

4) Малайлар урманда көгә япрактар йыйлылар.

5) Тау баштарына, ағастарға түгә ар яу.

6) Терпә энәһенә бер-нисә алма аңған.

5. Ярамсы һүрәт генә ярылған төркөмдә билдәләргә:

1) Урман(да) йөшәй, еләк(тә)йыйлы, ай(а)бөттө

2) Баһса(ла) йөрәй, тау(а) үтә, ылар(а) килде

3) Йәй(ә) үттә, күл(дә) ороно, эш(тә) тамамланды

6. Тамырлар һүрәт генә билдәләргә:

Йыр, йырлай, йыра, йырсы, йырғана, йырһы, йыры.

7. һыһса аша ярылыусы ушма һүрәт билдәләргә:

Көн+байыш ер+ һыу дүрт+мөйөш уйнай+ уйнай, тирә+я, төн+я, А+бай, ал+япыс.

8. Кәрәкле ялғауың атына һырырға:

Борос(-тоң, -тың), олон(-дың, -доң), мөйөш(-төң, тең), өлгө(-нөң, нең)

9. Мәғәнәләре бер үк булған һүрәт дәрәҗә табып, тоташтырырға:

Асығыу, маһтануу, урһыу, шатлануу, ото осоу, орһағы асыу, түбәһе күккә тейеу, аһыһағыу.

10. Омонимдарны табып, мәғәнәләрен аңлатырға.

Нурый күрәп минең яңы эйәрне,

Бер аһым да арттан алмай эйәрне.

11. Бирелгән өлгө буйынса, диалог төрәргә.

-Миңә теш врачына күренергә ине.

-Адресығы, фамилияғы?

-Минең карточкам ю. Мин һеһә беренсе тапыр.

-Улай булғас, карточка тултырайы.

-Фамилияғы, исемеге, тыуған йылығы?

-Бакиров Рәстәм Салауат улы, бер мең туғы йөһ һикһән бишенсе йылғы.

-һайһа уһыйһың?

-Авиация техникумда.

-Өй адресығы?

-Салауат Юлаев урамы, 7-се йорт, 93-сө фатир.

-Булды. Врачһа талон ал. Беренсе һат, йөһ һә ун икенсе кабинетһа үт.

Яуаптарны баһалау:

1. Дәрәҗә яуап- бирья, донъя, кейек

2 балл-кәрәкле 3 һү билдәләнгән, башһа һүрәт билдәләнмәгән;

1 балл- кәрәкле 1 һү билдәләнмәгән йәки 1 арты һү билдәләнгән;

0 балл-эш дәрәҗә үтәлмәгән;

2. Дәрәҗә яуап-диңге, өтөл, көйөнтө.

2 балл –кәрәкле 3 һү билдәләнгән, башһа һүрәт билдәләнмәгән;

1 балл-кәрәкле 1 һү билдәләнмәгән йәки 1 арты һү билдәләнгән

0 балл-эш дәрәҗә үтәлмәгән;

3. Дәрәҗә яуап-2)

1 балл-дәрәҗә яуап һайланған;

Обалл-яуап дөрө□ һайланмаған;

4.Дөрө□ яуап-2)5)6)

2балл-3һөйләм дө дөрө□ билдәләнгән,баш□а һөйләмдәр билдәләнгән;

1балл-3һөйләмдең икеһе дөрө□ билдәләнгән йәки баш□а һөйләмдәр билдәләнгән;

Обалл-эш дөрө□ үтәлмәгән;

5.Дөрө□ яуап-3)

2балл-дөрө□ яуап һайланған;

Обалл-яуап дөрө□ һайланмаған;

6.Дөрө□ яуап-йыр, йырсы, йырһы□ ,йырлай

2балл-4һү□ дөрө□ билдәләнгән,баш□а һү□□әр билдәләнгән;

1балл-3һү□ дөрө□ билдәләнгән йәки1арты□ һү□ билдәләнгән;

Обалл-эш дөрө□ үтәлмәгән;

7.Дөрө□ яуап:ер-һыу,тирә-я□,уйнай-уйнай

2балл-3кәрәкле һү□ билдәләнгән,баш□а һү□□әр билдәләнгән;

1балл-1кәрәкле һү□ билдәләнгән йәки арты□ һү□ билдәләнгән;

Обалл-эш дөрө□ үтәлмәгән;

8.Дөрө□ яуап-боростоң,□олондоң,мөйөштөң,өлгөнөң

2балл-4һү□гә ялғау дөрө□ □ушылған;

1балл-3һү□гә ялғау дөрө□ □ушылған;

Обалл-эш дөрө□ үтәлмәгән;

9.Дөрө□ яуап- Асығыу, ма□таныу, □ур□ыу, шатланыу

□ото осоу, □орһағы асыу, түбәһе күккә тейеу, □абы□ □ағыу

2балл- мәғәнәләре бер үк һү□□әр дөрө□ табылған;

1балл-1һү□□ең мәғәнәһе дөрө□ билдәләнгән;

Обалл-эш дөрө□ үтәлмәгән;

10.Дөрө□ яуап-эйәр□е-атта һыбай йөрөү өсөн □улайлама, эйәр□е-артынан бар□ы;

2балл-һү□□әр□ең мәғәнәһе дөрө□ аңлатылған;

1балл-1 һү□□ең мәғәнәһе дөрө□ аңлатылған;

Обалл-эш дөрө□ үтәлмәгән;

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Г. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Практик эш №14 Тема: “Һөнәр□әр” текстан эйәртеүле □ушма һөйләмдәр□е я□ыу.

1. Һорау□арға яуап бирергә:

1. Һе□ ниндәй профессиялар беләһеге□?

2. Һе□ буласа□ профессияғы□□ы һайланығы□мы? Ул нисек атала?

3. Ү□еге□□е буласа□ профессияғы□ға я□шы ә□ерләү өсөн ни□әр эшләйһеге□?

4. Һе□□еңсә, Һе□ һайлаған профессия кешеһе ниндәй булырға тейеш? Уға ниндәй төп сифаттар хас?

5. Һе□□ә ул сифаттар□ың □айһыһы бар? Ниндәй□әрен булдыррға тырышаһығы□?

2. Һөйләмдәр□е тәржемә итергә:

1.Минең атайым автобус водителе. 2.Мараттың ағаһы теплоход капитаны. 3.Андрей пассажир□ар самолеты бортинженеры. 4.Павел тимер юлы депоһы машинисы. 5.Өфөлә пассажир□ар□ы “ГАЗель”, “НеФАЗ”, “Мерседес”, “ПАЗ” маркалы автобустар ташый.

6.Баш□ортостандың иң □ур теплоходтары “Салауат Юлаев” һәм “Мулланур Вахитов”.

7.Өфө аэропорты паркында йө□□ән ашыу самолет и□әпләнә. 8.Өфө тимер юл вокзалы бинаһы бик матур.

Баһалау:

“5”-эш теүөл, хатаһы □ үтэлгән (1 хата).

“4”-эш теүөл, хатаһы □ үтэлгән (2-3хата).

“3”-эш теүөл, хатаһы □ үтэлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты □ хата ебөрелгән.

□ улланылған ә □ әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш □ орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш □ орт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Ү □ аллы эш №10 Тема: “Музыка □ оралдары” темаһына һүрәттәр яһау, мәғлүмәттәр ә □ ерләү, темаһына реферат я □ ыу

Ү □ аллы эш №12 Тема: “Минәң ярат □ ан я □ ыусым”, “Минәң ярат □ ан шағирым” темаларына реферат я □ ыу

Реферат – телдән йәки я □ ма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткерәү.

Реферат я □ ыу шарттары:

1. Бирелгән теманы ны □ лап өйрәнәп, анларға, төрлө текстар у □ ып, һорәу □ арға яуап бирелә.

2. Кәрәкле урындар □ ы билдәләп, я □ ып алына.

3. Реферат я □ ыу буйынса план тө □ өлә.

4. Йыйылған материалдар □ ы туплап, реферат я □ ыла.

5. Ә □ ер эште у □ ыу, анализлау, дөрө □ ләү.

6. □ ағи □ ә буйынса я □ ма эште тәртипкә килтерәү.

Реферат я □ ыу □ ың я □ ынса структураһы:

1.Титуль бите.

2.Эштең я □ маһы.

3.□ улланылған ә □ әбиәт.

Баһалау:

Реферат тө □ өлөүе, я □ ылыуы 100балл менән баһалана:

• 86 – 100 балл – «5»;

• 70 – 85 балл – «4»;

• 51 – 69 балл – «3»;

• 51 балдан түбән – «2».

Шулай у □ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар □ а и □ өпкә алына.

□ улланылған ә □ әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш □ орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш □ орт теле (I-IIкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

4.Баш □ орт теле.гу: у □ ыу өсөн текстар. (Ф.Ғ.Хисамитдинова текстар йыйынтығы).

Ү □ аллы эш №11 Тема: “Минәң ярат □ ан ми □ геләм” темаһына инша я □ ыу.

Инша – я □ ма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткерәү.

Инша я □ ыу шарттары:

1. Бирелгән теманы ны □ лап өйрәнәп, анларға, төрлө текстар у □ ып, һорәу □ арға яуап бирелә.

2. Кәрәкле урындар □ ы билдәләп, я □ ып алына.

3. Инша я □ ыу буйынса план тө □ өлә.

4. Йыйылған материалдар □ ы туплап, инша я □ ыла.

5. Ә □ ер эште у □ ыу, анализлау, дөрө □ ләү.

6. □ ағи □ ә буйынса я □ ма эште тәртипкә килтерәү.

Инша я □ ыу □ ың я □ ынса планы:

1.Тема буйынса һөйләмдәр тө □ өү.

2.Эште я □ ыу.

3.Я □ ылғанды тикшерәү.

4.□ улланылған ә □ әбиәт.

Баһалау:

Инша тө □ өлөүе, я □ ылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3»;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай уҡ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар ҫа иҫәпкә алына.
ҫулланылған әҫәбиәт:

- 1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Башҡорт теле –Өфө:Китап, 2008;
- 2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Башҡорт теле (I-IIкурс) - Өфө:Китап, 2009.
- 3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.
- 4.Башҡорт теле.ru: уҡыу өсөн текстар. (Ф.Ғ.Хисамитдинова текстар йыйынтығы).

Контроль эш №3. Тема:фонетика, һүҫ төркөмдәре, ярҫамсы һүҫәр, һөйләм.

Вариант 1.

1. Башҡорт алфавиты нисә хәрефтән тора:

- а) 32 хәрефтән
- б) 38 хәрефтән
- в) 40 хәрефтән
- г) 41 хәрефтән
- ғ) 42 хәрефтән

2. ҫайһы рәттә һүҫынҫы өндәр генә бирелгән:

- а) а,о,у,ы,ө,э,я,ә,е
- б) а,о,у,ы,е,ю,ү,ә,и
- в) а,о,у,и,ы,я,ү,е,ө
- г) а,о,ә,ө,и,ү,э,у,ы

3. ҫайһы рәттәге хәрефтәр икешәр өндө белдерә?

- а) е,ю,я,а,и
- б) е,ё,ю,я
- в) а,ә,э,и,о,ө,ү,у,ы

4. Һаңғырау тартынҫылар ғына булған рәттә күрһәтегеҫ.

- а) п,ф,к,ҫ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ
- б) б,в,ғ,ғ,д,ҫ,ж,з,й,л,м,н,ң,р
- в) п,ф,к,ҫ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г
- г) Һаңғырау тартынҫылар ғына булған рәт юҫ.

5. Яңғырау тартынҫылар ғына булған рәттә күрһәтегеҫ.

- а) п,ф,к,ҫ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ
- б) б,в,ғ,ғ,д,ҫ,ж,з,й,л,м,н,ң,р
- в) п,ф,к,ҫ,т,с,ҫ,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г

6. Хәреф һаны өн һаны менән тап килгән һүҫә күрһәтегеҫ.

- а) егерме
- б) таяҫ
- в) юрған
- г) ашъяулыҫ

7. Яҫ, юл һүҫәрендә ике хәреф, ә нисешәр өн бар?

- а) өсәр өн
- б) дүртәр өн
- в) бишәр өн
- г) алтышар өн
- ғ) етешәр өн

8. ҫарлуғас һүҫөндә тартынҫы өндәр ҫайһылары?

- а) 1,3,5,7 - се өндәр
- б) 1,3,4,6,8 - се өндәр
- в) 2,5,7 - се өндәр

- г) бөтә өндәр □ә тартын□ы
9. **Һу□ын□ы өндән башланған һу□□е күрһәтеге□.**
- а) я□ыусы
  - б) тормош
  - в) юлсы
  - г) йылы
  - ғ) әкиәт
10. **Тартын□ы өндән башланған һу□□е күрһәтеге□.**
- а) үлән
  - б) у□ыусы
  - в) өй
  - г) елән
  - ғ) ағас
11. **Асы□ ижектән генә торған һу□□е күрһәтеге□.**
- а) □айын
  - б) бүлмә
  - в) □арма□
  - г) ундай һу□ ю□
12. **Юрматы һу□өндә нисә һу□ын□ы, нисә тартын□ы өн бар?**
- а) өс һу□ын□ы, өс тартын□ы
  - б) ике һу□ын□ы, дүрт тартын□ы
  - в) дүрт тартын□ы, өс һу□ын□ы
13. **Ябы□ ижектәр□ән генә торған һу□□е күрһәтеге□.**
- а) болот
  - б) ө□тәл
  - в) □ылым
  - г) карауат
  - ғ) ундай һу□ ю□
14. **Һандуғастар һу□өндә ба□ым □айһы ижеккә төшә?**
- а) тәүге ижеккә
  - б) икенсе ижеккә
  - в) өсөнсө ижеккә
  - г) дүртенсе ижеккә
  - ғ) һуңғы ижеккә
15. **Һорау ки□әксәһе булған_һу□□әр□ә ба□ым □айһы ижеккә төшә?**
- а) беренсе ижеккә
  - б) икенсе ижеккә
  - в) һорау ки□әксәһе алдындағы ижеккә
  - г) һуңғы ижеккә
  - ғ) һорау ки□әксәһенә
16. **Предметтың и□әбен, уның һаналыу тәртибен белдергән һу□ нимә тип атала?**
- а) һан
  - б) сифат
  - в) исем
  - г) □ылым
  - ғ) рәүеш
17. **Бер, икешәр, үн биш һу□□әре ниндәй һу□ төркөмөнә □арай?**
- а) сифат
  - б) һан
  - в) алмаш
  - г) □ылым
  - ғ) рәүеш

1. Егет кешеге етмеш төрлө һөнәр □ә а□ һөйләмендә һанды табып, уның төркөмсәһен билдәләге□.

- а)сама һаны
- б)кәсер һаны
- в)үлсәү һаны
- г)йыйыу һаны
- ғ)төп һан

2. Сарбиямал... егерме биш – уты□ йәштәр самаһындағы □атын ине (З.Биишева) һөйләмендә һанды табып, уның төркөмсәһен билдәләге□

- а)төп һан
- б)рәт һаны
- в)бүлем һаны
- г)сама һаны
- ғ)йыйыу һаны

3. Составында бүлем һаны булған һөйләмдә табығы□.

- а) Егәрленең □улы - етәү. (Мә□әл).
- б) Биште эшләгәнсе, бер□е еренә еткер.(Мә□әл).
- в) Балаларға икешәр алма тура килде.
- г) Ете □ат үлсә, бер □ат ки□.

4. Составында рәт һаны булған һөйләмдә күрһәтеге□.

- а) Берәү□ән икәү я□шы.
- б) Ете □ат үлсә, бер □ат ки□.
- в) Мин икенсе булып килдем.
- г) Сәғәт өстә дәрәс бәтә.

5. Ябай һанды табығы□.

- а) алтмыш ике
- б) миллион
- в) йө□ □ә биш
- г) ун ике
- ғ) ун ике
- д) егерме биш

6. Һәр төркөмдә алтышар у□ыусы бар. һөйләмдә һанды табып, уның ниндәй төркөмсәгә □арағанын билдәләге□.

- а)төп һан
- б)бүлем һаны
- в)сама һаны
- г)тәртип һаны
- ғ)йыйыу һаны

7. Улар□ың беренсәһенә, барыһынан да олорағы Федяға, һе□ ун дүрт йәш бирер инеге□ (И.Тургенев). һөйләмдә ниндәй төркөмсәгә □араған һандар бар?

- а)төп һан, бүлем һаны
- б)рәт һаны, төп һан
- в) бәтәһе лә йыйыу һаны
- г)төп һан, сама һаны
- ғ)сама һаны, бүлем һаны

Вариант 2.

1. Баш□орт алфавиты нисә хәрәфтән тора

- а) 42 хәрәфтән
- б) 38 хәрәфтән
- в) 40 хәрәфтән
- г) 41 хәрәфтән
- ғ) 32 хәрәфтән

2. **□айһы рәттә һу□ын□ы өндәр генә бирелгән:**
- а) а,о,ә,ө,и,ү,э,у,ы
  - б) а,о,у,ы,е,ю,ү,ә,и
  - в) а,о,у,и,ы,я,ү,е,ө
  - г) а,о,у,ы,ө,э,я,ә,е
3. **□айһы рәттәгә хәрәфтәр икешәр өндө белдерә?**
- а) е,ю,я,а,и
  - б) а,ә,э,и,о,ө,ү,у,ы
  - в) е,ё,ю,я
4. **Һаңғырау тартын□ылар ғына булған рәттә күрһәтеге□.**
- а) п,ф,к,□,т,с,□,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г
  - б) б,в,г,ғ,д,□,ж,з,й,л,м,н,ң,р
  - в) п,ф,к,□,т,с,□,ш,х,һ,ч,ц,щ
  - г) һаңғырау тартын□ылар ғына булған рәт ю□.
5. **Яңғырау тартын□ылар ғына булған рәттә күрһәтеге□.**
- а) б,в,г,ғ,д,□,ж,з,й,л,м,н,ң,р
  - б) п,ф,к,□,т,с,□,ш,х,һ,ч,ц,щ
  - в) п,ф,к,□,т,с,□,ш,х,һ,ч,ц,щ,б,в,г
6. **Хәрәф һаны өн һаны менән тап килгән һү□□е күрһәтеге□.**
- а) егерме
  - б) □ульъяулы□
  - в) юрған
  - г) тая□
7. **Я□, юл һү□□әрендә ике хәрәф, ә нисәшәр өн бар?**
- а) алтышар өн
  - б) дүртәр өн
  - в) бишәр өн
  - г) өсәр өн
  - ғ) етешәр өн
8. **□арлуғас һү□өндә тартын□ы өндәр □айһылары?**
- а) 1,3,5,7 - се өндәр
  - б) бөтә өндәр □ә тартын□ы
  - в) 2,5,7 - се өндәр
  - г) 1,3,4,6,8 - се өндәр
9. **Һу□ын□ы өндән башланған һү□□е күрһәтеге□.**
- а) я□ыусы
  - б) әкиәт
  - в) юлсы
  - г) йылы
  - ғ) тормош
10. **Тартын□ы өндән башланған һү□□е күрһәтеге□.**
- а) үлән
  - б) елән
  - в) өй
  - г) у□ыусы
  - ғ) ағас
11. **Асы□ ижектән генә торған һү□□е күрһәтеге□.**
- а) ундай һү□ ю□
  - б) бүлмә
  - в) □арма□
  - г) □айын
12. **Юрматы һү□өндә нисә һу□ын□ы, нисә тартын□ы өн бар?**
- а) дүрт тартын□ы, өс һу□ын□ы
  - б) ике һу□ын□ы, дүрт тартын□ы

- в) өс һуңынғы, өс тартынғы
- 13. Ябы ижектәрән генә торған һуңе күрһәтеге.**
- а) болот
  - б) карауат
  - в) ылым
  - г) өтөл
  - ғ) ундай һуң юң
- 14. һандуғастар һуңендә баһым айһы ижеккә төшә?**
- а) тәүге ижеккә
  - б) һуңғы ижеккә
  - в) өсөнсә ижеккә
  - г) дүртенсә ижеккә
  - ғ) икенсә ижеккә
- 15. һорау киәксәһе булған һуңәрә баһым айһы ижеккә төшә?**
- а) беренсә ижеккә
  - б) икенсә ижеккә
  - в) һуңғы ижеккә
  - г) һорау киәксәһе алдындағы ижеккә
  - ғ) һорау киәксәһенә
- 16. Предметтың иәбен, уның һаналыу тәртибен белдергән һуң нимә тип атала?**
- а) ылым
  - б) сифат
  - в) исем
  - г) һан
  - ғ) рәүеш
- 17. Бер, икешәр, ун биш һуңәре ниндәй һуң төркөмөнә арай?**
- а) сифат
  - б) рәүеш
  - в) алмаш
  - г) ылым
  - ғ) һан
- 18. Егет кешегә етмеш төрлө һөнәр ә а һөйләмдә һанды табып, уның төркөмсәһен билдәләге.**
- а) сама һаны
  - б) кәсер һаны
  - в) үлсәү һаны
  - г) йыйыу һаны
  - ғ) төп һан
- 19. Сарбиямал... егерме биш – уты йәштәр самаһындағы атын ине (З.Биишева) һөйләмдә һанды табып, уның төркөмсәһен билдәләге.**
- а) төп һан
  - б) сама һаны
  - в) бүлем һаны
  - г) рәт һаны
  - ғ) йыйыу һаны
- 20. Составында бүлем һаны булған һөйләмде табығы.**
- а) Егәрленең улы - етәү. (Мәәл).
  - б) Биште эшләгәнсе, берә еренә еткер. (Мәәл).
  - в) Ете ат үлсә, бер ат ки.
  - г) Балаларға икешәр алма тура килде.
- 21. Составында рәт һаны булған һөйләмде күрһәтеге.**
- а) Мин икенсә булып килдем.
  - б) Ете ат үлсә, бер ат ки.

в) Берәү□ән икәү я□шы.

г) Сәғәт өстә дәрәс бәтә.

22. Ябай һанды табығы□.

а) алтмыш ике

б) егерме биш

в) йө□ □ә биш

г) ун ике

ғ) ун ике

д) миллион

23. һәр төркөмдә алтышар ү□ыусы бар. һөйләмдә һанды табып, уның һиндәй төркөмсөгә □арағанын билдәләгә□.

а)төп һан

б) йыйыу һаны

в)сама һаны

г)тәртип һаны

ғ) бүләм һаны

24. Улар□ың беренсәһенә, барыһынан да олорағы Федяға, һе□ ун дүрт йәш бирер иһегә□ (И.Тургенев). һөйләмдә һиндәй төркөмсөгә □араған һандар бар?

а)төп һан, бүләм һаны

б) сама һаны, бүләм һаны

в) бәтәһе лә йыйыу һаны

г)төп һан, сама һаны

ғ) рәт һаны, төп һан

Баһалау:

“5”-әш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-әш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-әш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебәрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Дәрә□ яуаптар

Вариант1

1-Ғ	6-Ғ	11-Ғ	16-а	21-в
2-Ғ	7-а	12-в	17-б	22-б
3-б	8-б	13-б	18-Ғ	23-б
4-а	9-Ғ	14-Ғ	19-Ғ	24-б
5-б	10-Ғ	15-в	20-в	

Вариант 2

1-а	6-б	11-а	16-Ғ	21-а
2-а	7-Ғ	12-а	17-Ғ	22-д
3-в	8-Ғ	13-Ғ	18-Ғ	23-Ғ
4-в	9-б	14-б	19-б	24-Ғ
5-а	10-б	15-Ғ	20-Ғ	

IV бүлек. Синтаксис һәм пунктуация.

Контроль әш №4. Тема:фонетика, һү□ төркөмдәре, яр□амсы һү□□әр, һөйләм.

Әшләү ва□ыты: 2 сәғәт

Вариант1.

1. Нөктәләр урынына тейешле хәрәфтәр □уйығы□:ә,ө,ү,□,ғ,□,һ.: □ала., м.ктәп, балы., а.ай, а.бур, тә□р., .ыйыр, у.ытыусы, □.ләм, .ләсәй, баш.орт теле, мә□.л, д.рес, сәск., □ы..

2. Бирелгән һү□□әргә күплек ялғау□арын я□ығы□:

Дәрес, мәктәп, у□ыусы, китап, дәфтәр, □әләм, а□бур, □ала, сәскә, көндәлек, у□ытыусы, гөл, парта.

3. һандар□ы һү□ менән я□ығы□:

12, 23, 103, 322, 1008, 2009. 688, 40, 500, 2029, 5000.

4. Эйәлек заты ялғау□арын я□ығы□ I,II,III зат берлек һанда:

Компьютер, машина, балы□, журналдар, □арғалар, йорт, быйма, атай, у□ытыусы, гөл, китап, әсәй.

5. һөйләмдәр тө□өгө□:

Бик, Баш□ортостан, ярата, мин.

Я□шы, белә, республика.

Мин, район, төнья□, йәшәй.

Ямантау, бейек, иң, тау.

Ил, ду□лы□, мин, йәшәй.

6. һөйләмдәр□е күсереп я□ығы□, □ылымдар□ың заманын һәм затын билдәләге□:

Лагер□ағы хушлашыу усағы мәңгегә хәтеремдә □алды.

Уға бе□ бер нисә көн элек ә□ерләндек.

Байрамға бейеү, йыр өйрәнәбе□, карнавалға костюмдар эшләйбе□.

Көткөн көн килеп етте.

Борғо тауышы яңғырай.

Уртаға бейек итеп утын өйөрһөң.

Ял□ын юғары үрләй, тирә-я□ көндө□гө кеүек я□ты булып китте.

Ул йырлай-йырлай килеп инде лә, мине □оса□лап алды.

Бе□ о□а□ йырланы□.

Был көндәр бик о□а□□а и□тә □аласа□.

Вариант2.

1. Нөктәләр урынына тейешле хәрәфтәр □уйығы□:ә,ө,ү,□,ғ,□,һ.:

Юр.ан, мәкт.п, .устым, а.ай, а.бур, тө.рә, .ары□, у.ыусы, □.ләм, .ләсәй, ба.са, мә□.л, д.рес, .ар, .ул.

2. Бирелгән һү□□әргә күплек ялғау□арын я□ығы□:

Ба□са, □ала, □арға, малай, мәктәп, у□ыусы, дәфтәр, □әләм, а□бур, сәскә, ағай, ду□, парта.

3. һандар□ы һү□ менән я□ығы□:

15, 26, 105, 332, 1007, 2009. 755, 50, 600, 2039, 6000.

4. Эйәлек заты ялғау□арын я□ығы□ I,II,III зат берлек һанда:

Принтер, машина, ая□, парта, турғай□ар, өй, итек, ағай, у□ыусы, сәскә, китап, апай, кү□□әр.

5. һөйләмдәр тө□өгө□:

1. □ур, Ағи□ел, йылға, иң, Баш□ортостан.

2. Я□шы, белә, тыуған яғым.

3. Мин, район, төнья□, йәшәй.

4. Ямантау, бейек, иң, тау.

5. □ала, матур, мин, йәшәй.

6. һөйләмдәр□е күсереп я□ығы□, □ылымдар□ың заманын һәм затын билдәләге□:

1) О□а□ламай ат сабыштыра башлаяса□тар.

- 2) Уға бе□ бер нисә көн элек ә□ерләндек.
- 3) Шул мәл улар янына Саптар килде.
- 4) Көткән көн килеп етте.
- 5) Борғо тауышы яңғырай.
- 6) Бына бөгөн күрерһең әле.
- 7) Ял□ын юғары үрләй, тирә-я□ көндө□гө кеүек я□ты булып китте.
- 8) И□әндә буй-буй би□әкле асы□ тө□тәге бала□ ята.
- 9) Бе□ о□а□ бар□ы□.
- 10) Был көндәр бик о□а□□а и□тә □аласа□.

Баһалау:

“5”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (1 хата).

“4”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (2-3хата).

“3”-эш теүәл, хатаһы□ үтәлгән (4-5хата)

“2”-5-тән арты□ хата ебөрелгән.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (Iкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

Ү□ аллы эш №12. Тема: “Минен хал□ымдың йолалары” темаларына реферат я□ыу.

Реферат – телдән йәки я□ма рәүештә бирелгән темаға мәғлүмәт еткерәү.

Реферат я□ыу шарттары:

1. Бирелгән теманы ны□лап өйрәнәп, анларға, төрлө текстар у□ып, һорау□арға яуап бирелә.
2. Кәрәкле урындар□ы билдәләп, я□ып алына.
3. Реферат я□ыу буйынса план тө□өлә.
4. Йыйылған материалдар□ы туплап, реферат я□ыла.
5. Ә□ер эште у□ыу, анализлау, дөрө□ләү.
6. □ағи□ә буйынса я□ма эште тәртипкә килтерәү.

Реферат я□ыу□ың я□ынса структураһы:

- 1.Титуль бите.
- 2.Эштең я□маһы.
- 3.□улланылған ә□әбиәт.

Баһалау:

Рефераттың тө□өлөүе, я□ылыуы 100балл менән баһалана:

- 86 – 100 балл – «5»;
- 70 – 85 балл – «4»;
- 51 – 69 балл – «3»;
- 51 балдан түбән – «2».

Шулай у□ үтелгән темалар буйынса грамматик хаталар □а и□әпкә алына.

□улланылған ә□әбиәт:

1.М.Ғ.Усманова, З.З.Солтанғолова Баш□орт теле –Өфө:Китап, 2008;

2.З.М.Ғәбитова, С.А.Таһирова Баш□орт теле (I-IIкурс) - Өфө:Китап, 2009.

3.Усманова М.Ғ. Башкирско-русский и русско-башкирский словарь. – 2010.

4.Баш□орт теле.ru: у□ыу өсөн текстар. (Ф.Ғ.Хисамитдинова текстар йыйынтығы).

3.3. Баш□орт теле буйынса зачет һорау□ары I бүлек. Баш□орт теленең грамматикаһы.

1. Баш□орт теле-дәүләт теле булара□.
2. Алфавит. Баш□орт теленең һу□ын□ы һәм тартын□ы өн-хәрефтәре.
3. Сингармонизм законы. Я□ыу □ағи□әләре.
4. Ба□ым. һү□□ең тө□өлөшө.
5. һан.
6. Ү□ аллы һү□ төркөмө - исем.
7. Баш□орт телендә ижек, килештәр.

8. Исемдәр□ең эйәлек заты категорияһы.
9. Исемдәр□ең хәбәрлек заты категорияһы.
10. Ү□ аллы һү□ төркөмө - □ылым.
11. □ылым һөйкәләштәре.
12. □ылым төркөмсәләре.
13. □ылым йүнәләштәре.
14. Алмаш.
15. Ү□ аллы һү□ төркөмө - сифат.
16. Сифат дәрәжәләре һәм төркөмсәләре.
17. Рәүеш.
18. Рәүеш төркөмсәләре һәм дәрәжәләре.
19. Синонимдар.
20. Антонимдар.
21. Омонимдар.
22. Баш□орт телендә яр□амсы һү□□әр:бәйләүестәр, төркәүестәр,ки□әксәләр.
23. Баш□орт телендә яр□амсы һү□□әр: ымлы□тар һәм мәнәсәбәт һү□□әр.
24. һөйләм. һөйләм төр□әре (ябай һәм □ушма).
25. һөйләм. Интонация буйынса һөйләм төр□әре. һөйләмдә һү□□әр тәртибе.
26. Пунктуация.
27. Фразеологизм.
28. Стилистика.
29. Лексика (һү□□әр□ең бер һәм күп мәғәнәлеге).

II бүлек. Баш□орт теленән телдән һөйләү өсөн темалар.

1. Баш□орттар. Баш□орт теле.
2. Сәләм. Танышыу. һинәң хоббийың.
3. Минәң визиткам. Ү□ем тураһында.
4. Минәң ду□тарым.
5. һиңә нисә йәш?Минәң туғандарыма нисәшәр йәш?
6. Минәң ғаиләм. Шәжәрә һү□е нимәнә аңлата?
7. Йорт һәм □ырағай хайуандар һәм □оштар.
8. Милли аштар.
9. Минәң ярат□ан әкиәттәрәм(1-2 һайлап һөйләргә).
10. һин □ай□ан? Мин Баш□ортостандан.
11. Йыл ми□гелдәре.
12. Баш□орттар□ың милли кейемдәре.
13. Баш□орттар□ың милли байрамдары.
14. Бе□□ең өй. Бе□□ең фатир.
15. Музыка □оралдары. Артистар.
16. Баш□ортостан □алалары.
17. Ял итергә яратаһыңмы? Баш□ортостанда ял йорттары, санаторий□ар.
18. Кейемдәр.
19. һин һиндәй кеше? һинәң һөнәрең.
20. Я□ыусылар һәм шағир□ар.
21. Спортсмендар. Спорт уйындары.
22. Баш□орт бейеү□әре. Ф.Ғәс□әров ансамбле.
23. Минәң хал□ымдың ғәрәф-ғә□әттәре һәм йолалары.
24. Минәң республикам Баш□ортостан. Баш□ортостандың баш □алаһы - Өфө.
25. Баш□ортостандың билдәле шәһестәре(С.Юлаев, М.А□мулла һ.б.).
26. Рәссамдар.
27. Театр сәнғәте.

6. Ә□әбиәт исемлеге (Рекомендуемая литература)

1. Башорт теле. ru: Интенсив курс. Башорт телен өйрәнеүселәр өсөн дәреслек / Ф.Г.Хисамитдинова, М.Г.Усманова, Л.Ф. Моталова, С.А.Тагирова, Э.Д.Толомбаева, Л.С.Абуталипова. – Өфө: - 2006.-200бит.
2. З.М. Ғәбитова, Х.А.Толомбаев Уры мәктәптәрендә башорт телен уытыуы ойштороу буйынса методик кәңәштәр. - Өфө, 2006.-96бит.
3. Ф.Г. Хисамитдинова. Башорт теле: Интенсив курс: Дәреслек – Өфө: Китап, 2005.
4. М.Г.Усманова. Грамматика башкирского языка для изучающих язык как государственный. – Уфа: “Китап”, 2002.
5. Х.А.Толомбаев, М.С.Дәүләтшина. Бе башортса уыйбы/ Дидактик материалдар. – Өфө: “Китап”, 2002.
6. Толомбаев Х.А., Дәүләтшина М.С. Тылсымлы бүләк/ Кластан тыш уыу өсөн китап. – Өфө, 1995.
7. Усманова М.Г., Солтанғолова З.З. Башорт теле: башорт теле дәүләт теле итеп уытылған башланғыс һәм урта профессиональ белем биреү учреждениялары өсөн. - Өфө: Китап, 2008.-264бит.
8. Тагирова С.А., Тулумбаева Э.Ю. “Интенсивный курс обучения башкирскому языку учащихся 7-11 классов русскоязычных школ”. – Уфа, 2006.
9. Башорт теле.ru. Интенсив курса текстар: Башорт телен өйрәнеүселәргә телмәр үтереү өсөн текстар йыйынтығы. - Өфө, 2007.-52бит.
10. З.Ә.Һаыева, М.С.Дәүләтшина. Башорт теле – дәүләт теле. Эш дәфтәре. – Өфө. – 2010й.-138бит.
11. З.М.Ғәбитова, С.А.Тагирова Башорт теле:башорт теле дәүләт теле итеп уытылған башланғыс һәм урта профессиональ белем биреү учреждениеларының 1курс студенттары өсөн.-Өфө:Китап,2009.-160бит.
12. З.М.Ғәбитова, С.А.Тагирова Башорт теле:башорт теле дәүләт теле итеп уытылған башланғыс һәм урта профессиональ белем биреү учреждениеларының 2курс студенттары өсөн.-Өфө:Китап,2009.-160бит.
13. Усманова М.Г.,Саяхова Л.Г., Киньягулова З.И. Башкирско-русский и русско-башкирский карманный словарь. Слова заимствования. Грамматика. Речевые образцы. Обновленный, дополненный, переработанный вариант.-Уфа:Учебно-методический центр “Эдвис”,2011.-288с.
14. Башорт теленән электрон китап.
15. Яыусылар, Башортостан тураһында электрон дискалар.
16. <http://tel.bashgort.com/liles>